

QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

**S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF ROBERT G. MANGION
ONOR. IMĦALLEF GRAZIO MERCIECA**

Seduta ta' nhar it-Tlieta 6 ta' Mejju, 2025

Numru 7

Rikors numru 32/2020/1 FDP

Gasamamo Insurance Limited (C-3143)

v.

Holden Development Company Limited (C-109)

u

Elmo Insurance Limited (C-3500) għal kull interess li jista' jkollha

Dan huwa appell tas-soċjetajiet konvenuti minn sentenza tal-Qorti Ċivili, Prim' Awla, li kkundannathom iħallsu lill-attriċi s-somma ta' €120,024, id-danni kaġunati lill-assikurat tal-attriċi li kien ukoll l-assikurat tal-assigurazzjoni konvenuta. Kunsiderazzjonijiet dwar l-assigurazzjoni kumulativa jew plurima kif ukoll dwar l-effett tal-ħlas tal-kontribuzzjoni

minn assigurazzjoni għal oħra wara li jkun ġia seħħ il-pagament b'surroga lid-danneġġjat.

Sfond.

1. Permezz ta' rikors ġuramentat ippreżentat fit-13 ta' Jannar, 2020 quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (**I-Ewwel Qorti**), is-soċjetà GasanMamo Insurance Limited (**is-soċjetà Attrici** jew **GasanMamo**), spjegat li s-soċjetà Holden Development Company Ltd (**Holden**) riedet tagħmel diversi xogħlijiet ta' żvilupp fir-Ramla Bay Hotel u kien għalhekk li nkarigat diversi kuntratturi. Holden kellha polza ta' assikurazzjoni, *Contract Works Policy*, maħruġa mis-soċjetà assikuratriċi konvenuta Elmo Insurance Limited (**Elmo**) li kienet tkopri kemm lilha kif ukoll lill-kuntratturi minnha nkarigati. Din il-polza għandha sezzjoni li tkopri *Material Damage* li fiha *excess* ta' 10% għal kull *claim* u sezzjoni oħra li hija ta' indennizz ibbażat fuq tort.

2. Holden inkarigat lis-soċjetà Mekanika Limited (**Mekanika**) b'kuntratt tal-24 ta' Settembru, 2015 sabiex tissupplixxi, tinstalla, tittestja u tikkummissjona seba' (7) *Kone Elevators* u żewġ (2) *Hidral Service Dumbwaiters*. Mekanika kienet koperta kemm mill-polza li ħarġet Holden ma' Elmo kif ukoll minn polza ta' assikurazzjoni f'isimha maħruġa mas-soċjetà attrici li wkoll kellha *Material Damage cover* li kienet sugġetta

għall-excess ta' €582 biss. Bil-kuntratt tal-24 ta' Settembru, 2015 fuq imsemmi, Holden kellha tipprovdi post sigur u adegwat fejn Mekanika setgħet tistiva l-lifts, apparat u għodod sakemm dawn jiġu nstallati u fil-fatt il-lifts, l-apparat u l-għodod ġew stivati fil-post provdut mis-soċjetà Holden.

3. Ġara li fit-8 ta' Marzu, 2017 daħal kwantità kbira ta' ilma baħar fil-post fejn kienu stivati l-imsemmija lifts u ġew distrutti kompletament. B'dan l-inċident is-soċjetà Mekanika sofriet telf ta' €228,322 liema telf kif rajna kien kopert miż-żewġ poloz ta' assikurazzjoni fuq imsemmija. Mekanika għamlet *claim* taħt iż-żewġ poloz. A bażi tal-*Material Damage Section* tal-polza maħruġa minn Elmo, Elmo kkumpensat lil Mekanika s-somma ta' €205,490 liema somma tirrappreżenta d-danni sofferti minn Mekanika nieqes l-excess ta' 10% u ċjoè €22,832. Meta Elmo ħallset lil Mekanika s-somma ta' €205,490 ottjeniet mingħandha s-surroga tad-drittijiet kollha tagħha naxxenti minn dak l-inċident.

4. Peress li kien hemm żewġ poloz ta' assikurazzjoni, Elmo talbet lil GasanMamo sabiex tħallasha l-kontribuzzjoni tagħha minn dak li kienet ħallset lil Mekanika. Il-*contribution exercise* jiskata fejn ikun hemm iktar minn polza waħda li tkopri l-istess *Material Damage* u fejn jiġu sodisfatti xi kundizzjonijiet oħra. A bażi ta' dan l-eżerċizzju msemmi, irriżulta li s-sehem ta' kontribuzzjoni taħt il-*Material Damage Section* ta' Elmo kien ta'

€108,298 mentri s-sehem ta' Gasan Mamo kien ta' €97,192 (*net of excess*) u dan kif ġie miftiehem bejn l-istess assikuraturi. GasanMamo tgħid li fid-dawl tal-obbligu tagħha ta' *uberrimae fidei*, ħallset lil Elmo is-somma ta' €97,192 u lil Mekanika is-somma ta' €22,832 liema somma tal-aħħar tirrappreżenta l-excess mhux imħallas minn Elmo lil Mekanika, liema ħlas sar indipendentement mill-kwistjoni ta' tort u ħtija tal-akkadut. Meta GasanMamo effettwat il-ħlas lil Elmo talbitha li tieġu ħsieb temenda s-surroga li kellha mingħand Mekkanika sabiex tinkludi surroga favur Gasan Mamo. Il-pagament ġie riċevut imma l-emenda fis-surroga ma saritx.

5. GasanMamo tippremetti li peress li kienet is-soċjetà Holden li kellha tipprovdi post sigur għall-istivar tal-*lifts* u naqset milli tagħmel dan, hija qiegħda fit-tort minħabba li naqset mir-responsabbiltà kuntrattwali tagħha ma' Mekanika u li għalhekk ladarba hija ħallset lil Elmo parti mid-danni li tħallsu minn Elmo lil Mekanika, hija għandha dritt ta' rivalza għall-flus li ħarġet. Tfisser li dan id-dritt joħroġ mill-fatt li kienet obbligata taffettwa l-imsemmija pagamenti u b'hekk inħoloq l-interess ġuridiku sabiex tressaq dawn il-proċeduri.

6. Is-soċjetà attriċi GasanMamo ressqet quddiem l-Ewwel Qorti dawn it-talbiet:

“i. tiddeċiedi u tiddikjara illi s-soċjetà Holden hija unikament responsabbli għall-ħsarat fuq imsemmija u;

ii. tikkundanna lil Holden sabiex tħallas lis-soċjetà attriċi s-somma ta' €120,024 għar-raġunijiet premessi bl-interessi mid-data tal-preżentata ta' dan r-rikors sad-data tal-pagament effettiv;

iii. tagħti kull ordni u provvidiment fil-konfront tal-Elmo li jista' jkun neċessarju u dan konsegwentement għall-premess u għall-ħlasijiet magħmula mil-esponenti kif fuq ingħad.

Bl-ispejjeż kontra l-intimati, liema intimati huma minn issa ngunti għas-subizzjoni."

7. B'risposta ġuramentata tad-19 ta' Frar, 2020 is-soċjetajiet konvenuti konguntivament laqgħu għall-azzjoni attriċi billi ressqu l-eċċezzjonijiet segwenti:

"1. Illi, fl-ewwel lok, in linea preliminarj, is-soċjetajiet esponenti jeċċepixxu l-karenza tal-interess ġuridiku meħtieġ sabiex is-soċjetà rikorrenti tippromwovi l-azzjoni odjerna. Għalhekk, is-soċjetajiet esponenti għandhom jiġu liberati mill-osservanza tal-ġudizzju.

2. Illi, fit-tieni lok, ukoll in linea preliminarj, jigi eċċepit illi t-talbiet rikorrenti għandhom jiġu miċħuda in kwantu diretti kontra s-soċjetajiet esponenti stante li m'hemm l-ebda relazzjoni ġuridika bejn l-istess soċjetà rikorrenti u s-soċjetajiet esponenti; dan hekk kif ser jirriżulta aħjar waqt it-trattazzjoni tal-kawża. Għaladarba bejn dawn il-partijiet ma kien hemm, u qatt ma jista' jkun hemm, l-ebda rapport kontrattwali jew obbligu ġuridiku [li jtnissel ex nunc minn xi aġir extra-kontrattwali] li jorbothom flimkien ai finijiet tal-preżenti kawża, isegwi għalhekk li s-soċjetajiet esponenti mhumix il-leġittimi kontraditturi għall-lanjanzi tas-soċjetà rikorrenti u għandhom għalhekk jiġu liberati mill-osservanza tal-ġudizzju.

3. Illi mingħajr preġudizzju għas-suespost u għas-sussegwenti, għal dak li jirrigwarda l-mertu, it-talbiet rikorrenti hekk kif diretti kontra s-soċjetajiet esponenti huma infondati fil-fatt u fid-dritt u għandhom jiġu respinti.

4. B'mod partikolari, għal dak li jingħad fis-sitt (6) premessa rikorrenti, is-soċjetajiet esponenti jagħmlu referenza għall-klawsola 4 (j) fl-interita' tagħha hekk kif kontenuta fil-ftehim imsemmi mis-soċjetà rikorrenti (u eżebit bħala Dok. A mar-rikors promotur). Din l-imsemmija klawsola tkompli tgħid illi, *"If for any reason beyond the control of the contractor the site is not secured enough to store the elevators, the client should seek an alternative site. Should the client fail to provide an adequate storage place for the lift equipment, this will be stored by the contractor"*

and charged to the client's account by the going storage rate. A double handling charge will be also levied". Tenut kont tal-fatt illi s-soċjetà Mekanika Limited huma esperti f'dan il-qasam, kienet ir-responsabbiltà tal-istess Mekanika Limited, skont din il-klawsola, li tassikura ruħha li s-sit provdut mis-soċjetà esponenti Holden Development Company Limited għal hażna tal-lifts, apparat u għodda kien wieħed adegwat. Hekk kif ser jirriżulta aħjar fit-trattazzjoni tal-kawża, is-soċjetà Mekanika Limited fl-ebda stadju ma qajmet diffikulta' jew oġġezzjoni li l-istess sit ma kienx a sodisfazzjon tagħha. Dan għalhekk jfisser li s-sit kien fil-fatt wieħed adegwat.

5. Illi, di piu', mingħajr preġudizzju għal dak appena premess, is-soċjetajiet esponenti jeċċepixxu illi l-ħsarat subiti mis-soċjetà Mekanika Limited, u li għalihom għamlet tajjeb is-soċjetà rikorrenti a tenur tal-polza ta' assikurazzjoni illi kellha viġenti, ġraw b'aċċident jew b'forza maġġuri a tenur tal-Artikolu 1029 tal-Kapitolu 16 tal-Liġijiet ta' Malta, u dan kif ser jirriżulta aħjar waqt it-trattazzjoni tal-kawża.

6. Illi, in aġġunta ma' dak appena premess, is-soċjetajiet esponenti jirriveaw illi fid-data tal-inċident de quo, u ċioe' fit-8 ta' Marzu 2017, il-gzejjer Maltin intlaqtu minn maltempata qawwija u inaspettata li ħalliet ħerba sħiħa f'diversi lokalitajiet u dan kif ser jirriżulta aħjar waqt it-trattazzjoni tal-kawża. Kwindi, l-imsemmija soċjetajiet qatt ma jistgħu jinstabu responsabbli għal xi dannu versu s-soċjetà rikorrenti.

7. Illi, konsegwentement, mingħajr preġudizzju għas-suespost u għas-sussegwenti, ma hemm l-ebda ammont li din l-Onorabbli Qorti għandha tikkundanna lis-soċjetajiet esponenti illi jħallsu.

8. Salv għal kull eċċezzjoni ulterjuri permessa mill-liġi, bl-ispejjeż kontra tal-istess soċjetà rikorrenti."

8. B'sentenza mogħtija tas-26 ta' Marzu, 2024 l-Ewwel Qorti ddeċidiet favur GasanMamo kif isegwi:

"Tiċħad l-eċċezzjonijiet ta' l-intimati, u għalhekk:

Tilqa' t-talba kif dedotta u, konsegwentement:

Tiddikjara illi s-soċjetà Holden Development Company Limited hija unikament responsabbli għall-ħsarat ikkawżati bejn is-7 u 8 ta' Marzu 2017 u li għaliha s-soċjetà rikorrenti ħallset abbażi tal-polza tal-assikurazzjoni Contractors All Risk Policy Numru 61477E561 maħruġa minn GasanMamo Insurance a favur ta' Mekanika Ltd.

Tikkundanna lil Holden Development Company Limited sabiex tħallas lis-soċjetà attriċi s-somma ta' €120,024 għar-raġunijiet premessi.

Tastjeni milli tieġu konjizzjoni tat-tielet talba.

Spejjeż tal-proċeduri odjerni ikunu kollha a kariku ta' l-intimati in solidum bejniethom.

Interessi mid-data tas-sentenza sad-data tal-pagament effettiv.”

9. L-Ewwel Qorti wasslet għad-deċiżjoni tagħha wara li għamlet is-segweni kunsiderazzjonijiet:

“42. Din il-Qorti, wara illi fliet fir-reqqa is-sottomissjonijiet eruditi tal-abbli difensuri tal-partijiet kif ukoll semgħet it-trattazzjoni orali tagħhom ukoll, tqis illi, qabel ma tinoltra ruħha dwar jekk is-soċjetà rikorrenti għandhiex relazzjoni ġuridika jew le mas-soċjetajiet intimati, ikun opportun illi l-ewwel tqis u tikkunsidra l-argument li s-soċjetajiet intimati, partikolarment is-soċjetà Holden Developments Limited, ma kinux responsabbli tal-akkadaut.

43. Għandu jingħad illi ma jista' jkun hemm ebda dubju illi bejn is-7 u t-8 ta' Marzu 2017, il-Gżejjer ta' Malta inħakmu minn maltempata qawwija li wasslu għal baħar b'mewġ ta' saħħa konsiderevoli li kkaġunaw varji ħsarat, fosthom ukoll li twaqqgħet it-Tieqa tad-Dwejra, li kienet ilha hemm għal sekli sħaħ.

44. Jirriżulta, għalhekk, mingħajr ebda dubju, illi dakinhar tal-akkadut, kien hemm maltemp illi, għalkemm mistenni għal dak iż-żmien tas-sena, kien wieħed illi kkawża varji ħsarat fuq il-kosta Maltija.

45. Jirriżulta wkoll, mingħajr ebda dubju, illi l-fond fejn kienu qed isiru x-xogħolijiet, ossija ir-Ramla Bay Hotel, propjeta' tas-soċjetà intimata Holden Developments Limited, hija sit illi jinsab biswit il-kosta tal-baħar, anzi jista' jingħad illi huwa mibni fuq il-kosta tal-baħar, bir-riżultat illi hija dejjem isofri l-konsegwenzi tal-baħar qawwi illi jista' jinqala', minn żmien għal żmien.

46. Jirriżulta wkoll illi, fiż-żmien meta seħħet il-maltempata, kienu qed isiru ħafna xogħolijiet konsiderevoli ta' kostruzzjoni fuq il-fond, fatt mhux ikkontestat.

47. Jirriżulta illi, madwar xahar qabel ma seħħ l-akkadut, is-soċjetà Mekanika Limited, bi ftehim mas-soċjetà Holden Developments Limited, kienet gābet l-apparat kollu illi kienet ser tinstalla gēwwa l-fond, liema apparat kien tqiegħed gēwwa parti sigura tal-hotel, ossija gēwwa l-basement ta' l-istess hotel.

48. Jirriżulta illi, dakinhar, tali sit gēie meqjus bħala sigur minn kulħadd, inkluz is-soċjetà intimata Holden Developments Limited, u għal varji

ġimgħat, ma saret ebda ħsara lilltali apparat, filwaqt illi l-Qorti tinstab konvinta wkoll illi ma kien isiru ebda ħsarat wkoll lill-istess apparat, kieku s-soċjetà intimata ma għamlitx xogħolijiet illi ser jiġu issa indikati.

49. Jirriżulta, di fatti, illi kif jidher fir-ritratti eseblti fir-rapport tas-surveyor tas-soċjetà rikorrenti, Bernard Farrugia (fol 108), bejn il-parti tal-Hotel fejn kienu qed jinżammu l-apparat u mekkaniżmu tas-soċjetà Mekanika w il-baħar, kien hemm ħajt ta' bejn sitta u seba' filati illi kien mibni sabiex jwaqqaf l-ingress tal-baħar ġewwa l-istess Hotel.

50. Jirriżulta, iżda, illi riżultat tax-xogħolijiet ta' kostruzzjoni illi kienu qed isiru fil-Hotel, il-kuntrattur responsabbli minn tali xogħolijiet ta' kostruzzjoni neħħa żewġ porzjonijiet ta' tali ħajt twil, presumibbilment sabiex ikun jista' jdaħħal l-inġenji ta' kostruzzjoni tiegħu.

51. Jirriżulta ċar illi, bħala konsegwenza ta' tali ftuħ fil-ħajt, il-hotel kif ukoll il-parti tal-kumplex fejn kienu stivati l-apparat u mekkaniżmu tas-soċjetà Mekanika, ġew hekk esposti għall-ingress tal-baħar fl-eventwalita li tali baħar jkun qawwi u jibda jaqbeż minn fuq il-kosta li hemm biswit il-Hotel bir-riżultat illi, meta bejn is-7 u 8 ta' Marzu 2017, inqala' l-baħar qawwi, tali baħar spiċċa biex daħal ġewwa l-Hotel u għereq is-sular kollu illi kien hemm livell mal-baħar, u għereq kull ma kien hemm f'tali sular, inkluż l-apparat u mekkaniżmu tas-soċjetà Mekanika.

52. Jirriżulta ċar, għalhekk, illi s-soċjetà Holden Developments Limited ma' tistax teżimi ruħha minn responsabbiltà tal-akkadut billi tgħid illi kienet maltempata kbira, u dana peress illi, kien stqarr ir-rappreżentant tal-Uffiċċju Meterjoloġiku li xehed quddiem dina l-Qorti, dina kienet maltempata qawwija imma ta' qawwa li regolarment tolqot lil Gżejjer Maltin madwar tlett darbiet sa erbgħa fis-sena, u l-ingress tal-ilma baħar seħħ prinċipalment peress illi s-soċjetà Holden kienet żarmat l-ilqugħ illi hija kellha għall-baħar, u għalhekk esponiet il-propjeta' tagħha u ta' terzi li kien hemm ġewwa tali propjeta', għall-elementi tal-baħar f'każ ta' maltemp – kif attwalment ġara.

53. Hawnhekk, il-Qorti ma tistax ma tosservax illi, filwaqt li s-soċjetà Elmo Insurance Limited, permezz tad-difiża tagħha, tikkontendi illi s-soċjetà Holden Developments Limited, ma setgħetx tinżamm responsabbli għad-danni kkawżati lil Mekanika Limited, l-istess soċjetà Elmo Insurance Limited kienet aċċettat ir-responsabbiltà tal-assikurat tagħha Holden Developments Limited u indennizzat lill-istess soċjetà Mekanika għad-danni minnha sofferti u ħallsitha s-somma ta' €205,490.

54. Għalhekk, ftit li xejn tifhem kif, minn banda waħda, taċċetta responsabbiltà tal-akkadut mas-soċjetà Mekanika, u mill-banda l-oħra, tirrifjuta r-responsabbiltà fil-proċeduri odjerni mibdija mis-soċjetà GasanMamo, assikuratriċi tas-soċjetà Mekanika Limited, li lilha s-soċjetà Elmo ħallsitha €205,490.

55. Ikkunsidrat dana kollu, il-Qorti ma għandha ebda dubju illi s-soċjetà Holden Developments Limited hija responsabbli għad-danni sofferti mis-soċjetà Mekanika Limited fil-jiem ta' bejn is-7 u 8 ta' Marzu 2017, u għalhekk għandha tagħmel tajjeb għal kwalsiasi danni sofferti mill-istess Mekanika Limited, u dana kemm għad-danni imħallsa mis-soċjetà Elmo Limited, kif ukoll għad-danni mħallsa mis-soċjetà GasanMamo Limited.

Ikkunsidrat

56. Meqjus dan, il-Qorti tqis illi issa għandha tikkunsidra id-difiża mqajjma mill-intimati li s-soċjetà GasanMamo ma għandhiex relazzjoni ġuridika ma' ebda mill-intimati, u dana partikolarment fl-ottika tal-argument u konsiderazzjonijiet imqajjma mis-soċjetà Elmo Insurance Limited, fejn intqal illi s-soċjetà Mekanika kienet tat Discharge & Subrogation Form lis-soċjetà Elmo Insurance tad-danni kollha minnha sofferti u debitament risarċita għalihom, u għalhekk is-soċjetà GasanMamo ma kellha ebda bażi ta' azzjoni u ma setgħetx tingħatalha Discharge & Subrogation Form oħra, kif di fatti seħħ fid-19 ta' Ġunju 2019.

57. Kif ben irrilevaw l-abbli difensuri tal-partijiet, il-ħtieġa u użu ta' Discharge & Subrogation Form hija sabiex l-assikurat jiġi prekluz mill-jabbuża mill-possibiltà li jgawdi minn aktar minn riżarċiment wieħed għall-istess danni meta jkollu aktar minn polza waħda filwaqt illi tqiegħed lil min tkun ingħatat tali Discharge & Subrogation, ossija l-assikurazzjoni, f'posizzjoni illi tiġġielew għad-danni sofferti mill-assikurat tagħhom u li huma rriżarċewh għalihom, u dan bil-għan illi huma jkunu f'posizzjoni illi jirkupraw id-danni minnhom imħallsa lill-assikurat tagħhom.

58. Jirriżulta, fil-każ odjern, illi s-soċjetà Mekanika Limited, illi eventwalment kienet il-benefiċċjarja tal-pagamenti kollha illi wasslu għall-pendenza odjerna bejn iż-żewġt assikurazzjonijiet, kienet tħallset b'kollox is-somma ta' €228,322, fejn is-somma ta' €205,490 tħallset mis-soċjetà Elmo Insurance Limited, filwaqt illi s-somma ta' €22,832 tħallset mis-soċjetà GasanMamo Insurance Limited.

59. Jirriżulta wkoll illi s-soċjetà GasanMamo Limited rrisarċiet lis-soċjetà Elmo Insurance Limited is-somma ta' €97,192, liema somma tħallset lis-soċjetà Elmo Insurance Limited unikament in vista tal-fatt illi kellha polza tal-assikurazzjoni valida mas-soċjetà Mekanika Limited illi hija kellha tonora, u bil-prinċipju ta' kontribuzzjoni ta' indennizz, hija għenet lis-soċjetà Elmo Insurance Limited billi radditilha lura parti mis-somma minnha mħallsa.

60. Jirriżulta, għalhekk, illi, wara li jsiru l-kontegġi meħtieġa, s-soċjetà Elmo Insurance spiċċat tħallset is-somma ta' €108,298 lis-soċjetà Mekanika Limited għal danni kkawżati minn Holden Developments Limited, filwaqt illi s-soċjetà rikorrenti GasanMamo Insurance Limited

ħallset is-somma ta' €120,024, parti direttament lis-soċjetà Mekanika u parti lis-soċjetà intimata Elmo Insurance Ltd.

61. Jirriżulta wkoll illi, abbażi tal-prinċipju illi, ladarba jsir ħlas minn assikurazzjoni, hija tidhol fiż-żarbun tal-persuna illi lilha tkun għamlet il-ħlas, kemm is-soċjetà Elmo Insurance Limited, kif ukoll is-soċjetà GasanMamo Insurance Limited, għandhom dritt illi jirkupraw id-danni minnhom imħallsa.

62. Jirriżulta, għalhekk, illi f'każ illi assikurazzjoni tkun trid tfittex tiġbor dan minnha mħallas, is-soċjetà Elmo Insurance Ltd tista' tfittex għas-somma ta' €108,298 filwaqt illi s-soċjetà GasanMamo tista' tfittex għas-somma ta' €120,024.

63. Dana qiegħed jingħad, għax il-Qorti jidhrilha illi ma huwiex korrett l-argument tas-soċjetà Elmo Insurance Limited fejn tgħid illi s-soċjetà GasanMamo ma għandhiex dritt tirkupra lura s-somma ta' €120,024 mingħand is-soċjetà Holden Developments Limited, għaliex ma teżisti ebda relazzjoni ġuridika bejn l-istess GasanMamo u s-soċjetà Holden Developments Limited.

64. Din il-Qorti jidhrilha illi fil-mument illi s-soċjetà Elmo Insurance Limited għażlet illi tinvoka r-regoli tal-benefiċċju tal-kontribuzzjoni bejn l-assikuratriċi, hija kkonsentiet ukoll illi, la darba jsir ħlas lilha abbażi ta' tali kontribuzzjoni, l-assikuratriċi illi lilha tkun għamlet tali ħlas, fil-każ odjern GasanMamo, tiġi surrogata fid-drittijiet tagħha sal-limitu tal-ħlas lilha mgħoddi.

65. Fil-każ odjern, jidher ċar u mhux ikkontestat illi s-soċjetà Elmo Insurance Limited irkuprat mingħand is-soċjetà GasanMamo is-somma ta' €97,192, u għalhekk, fil-mument illi hija rċeviet u aċċettat tali flejjes, hija għaddiet lis-soċjetà GasanMamo id-dritt tagħha illi tfittex lill-terzi, fil-każ odjern Holden Developments Limited, għall-valur tal-flus illi hija ġiet rizarċita għaliha – ossija €97,192.

66. Il-Qorti tirrileva illi l-fatt li s-soċjetà Elmo Insurance Limited qiegħda, għal raġunijiet illi hija biss taf, tirrifjuta illi tgħaddi d-drittijiet illi hija tgawdi, għal dak illi jirrigwarda l-ħlas li sar, lis-soċjetà GasanMamo, bl-ebda mod ma għandha titqies illi timpedixxi lis-soċjetà GasanMamo milli tfittex lis-soċjetà Holden Developments Limited għar-rizarċiment tal-flejjes imħallsa minn GasanMamo.

67. Fil-mument illi s-soċjetà Elmo Insurance Limited għażlet illi taqsam mas-soċjetà GasanMamo parti mill-piż minnha soffert tad-danni, hija għażlet ukoll illi taqsam mal-istess soċjetà GasanMamo id-dritt ta' azzjoni u rivalza kontra s-soċjetà illi kkawżat tali danni – ossija s-soċjetà Holden Developments Limited.

68. Din il-Qorti ma tqisx illi għadha tinoltra ruħha fuq l-argumentazzjoni illi qamet bejn iż-żewġ assikurazzjonijiet dwar jekk qed isirx arrikkiment

indebitu jew jekk l-assikurat qiegħedx jiġi protett mill-assikurazzjoni – dawna ma humiex kwistjonijiet illi dina l-Qorti tqis illi għandha tikkonsidra.

69. Dana qiegħed jingħad, għax il-vertenza hija waħda ċara u netta u ma kellha qatt tispicċa quddiem il-Qrati – la darba assikurazzjoni tirċievi rizarċiment għal danni minnha imħallsa, id-drittijiet ta' azzjoni naxxenti minn tali danni jiġu trasferiti, in toto jew in parte, bħal fil-każ odjern, lil min ikun ħallas tali rizarċiment – għalhekk, fil-każ odjern, ladarba s-socjetà Elmo Insurance Limited irċeviet is-somma ta' €97,192 mingħand is-socjetà GasanMamo, id-drittijiet tagħha naxxenti minn tali somma ta' €97,192 ġew awtomatikament trasferiti lis-socjetà GasanMamo, li għalhekk kellha kull dritt illi tfitte lis-socjetà Holden għar-rizarċiment.”

10. Is-socjetajiet konvenuti (minn issa wkoll is-**Socjetajiet Appellanti**) ħassewhom aggravati bis-sentenza tal-Ewwel Qorti u appellaw b'rikors intavolat fl-24 ta' April, 2024 li permezz tiegħu, għar-raġunijiet hemm minnhom miġjuba, talbu lil din il-Qorti *“takkolji dan l-appell u tghaddi sabiex thassar u tirrevoka s-sentenza appellata mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili fis-sitta u ghoxrin ta' Marzu tas-sena kurrenti (26.03.2024), fl-ismijiet premessi fejn, filwaqt illi tilqa' l-eccezzjonijiet kollha tas-socjetajiet esponenti, tghaddi sabiex tichad it-talbiet tas-socjeta appellata GasanMamo Insurance Limited fl-intier tagħhom. Bl-ispejjez taz-zewg istanzi għandhom ikunu a karigu tas-socjeta appellata.”*

11. Is-socjetà attriċi (minn issa 'l quddiem ukoll is-**Socjetà Appellata** jew is-**Socjetà Appellanti Incidentali**) ressqet ir-risposta tagħha fit-28 ta' Mejju, 2024, li permezz tagħha, talbet li l-appell jiġi miċhud. Ressqet ukoll appell incidentali fejn, li permezz tiegħu, għar-raġunijiet hemm mogħtija, talbet lil din il-Qorti:

“(i) thassar dik il-parti tas-sentenza fejn astejniet milli tiehu konjizzjoni tat-tielet talba attrici u minflok tordna lill-kumpanija Elmo Insurance Limited sabiex temenda l-formola ta’ surroga sabiex is-surroga tkun ukoll favur s-socjeta GasanMamo Insurance Limited li wkoll tiġi surrogata fid-drittijiet ta’ Mekanika Limited skond is-sehem tal-hlas magħmul minnha fil-claim in kwistjoni; u

(ii) thassar dik il-parti tas-sentenza fejn ordnat li l-interessi jiddekorru mid-data tas-sentenza sad-data tal-pagament effettiv u minflok tordna l-hlas tal-interessi jiddekorru mid-data tal-prezentata tar-rikors ġuramentat sad-data tal-pagament effettiv;

(iii) filwaqt li tikkonferma l-kumplament tas-sentenza, tilqa it-talbiet kollha attrici, tichad l-eccezzjonijiet kollha tal-intimati kif ukoll tichad l-appell interpost mill-konvenuti in toto, bl-ispejjez taz-zewg istanza kontra l-konvenuti.”

12. Is-socjetajiet konvenuti ressqu risposta għall-appell inċidentali fl-1 ta’ Lulju, 2024.

13. Il-Qorti, wara li rat l-atti kollha tqis li m’hemmx il-ħtieġa li tqiegħed dan l-appell għas-smiġħ u b’hekk sejra tgħaddi minnufih għas-sentenza bis-saħħa tal-**Artikolu 152 (5) tal-Kapitolu 12.**

L-Appell

14. Din il-Qorti tqis li opportun tibda billi tikkunsidra it-tieni u t-tielet aggravji għaliex jekk jirriżultaw fondati ma jkunx meħtieġ li nikkunsidraw ukoll l-ewwel aggravju interament imsejjes fuq kritika tal-apprezzament tal-provi li għamlet l-Ewwel Qorti.

It-tieni aggravju – l-Ewwel Qorti naqset għal kollox milli tikkunsidra jew tiegħu kont tal-ewwel żewġ eċċezzjonijiet preliminari tagħhom

15. Permezz tat-tieni aggravju l-appellanti jilmentaw li l-Ewwel Qorti naqset għal kollox milli tikkunsidra l-ewwel żewġ eċċezzjonijiet preliminari tagħhom li jaqraw kif isegwi:

“1. Illi, fl-ewwel lok, in linea preliminari, is-soċjetajiet esponenti jeċċepixxu l-karenza tal-interess ġuridiku meħtieġ sabiex is-soċjetà rikorrenti tippromwovi l-azzjoni odjerna. Għalhekk, is-soċjetajiet esponenti għandhom jiġu liberati mill-osservanza tal-ġudizzju.

2. Illi, fit-tieni lok, ukoll in linea preliminari, jiġi eċċepit illi t-talbiet rikorrenti għandhom jiġu miċħuda in kwantu diretti kontra s-soċjetajiet esponenti stante li m'hemm l-ebda relazzjoni ġuridika bejn l-istess soċjetà rikorrenti u s-soċjetajiet esponenti; dan hekk kif ser jirriżulta aħjar waqt it-trattazzjoni tal-kawża. Għaladarba bejn dawn il-partijiet ma kien hemm, u qatt ma jista' jkun hemm, l-ebda rapport kontrattwali jew obbligu ġuridiku [li jtnissel ex nunc minn xi aġir extra-kontrattwali] li jorbothom flimkien ai finijiet tal-preżenti kawża, isegwi għalhekk li s-soċjetajiet esponenti mhumix il-leġittimi kontraditturi għall-lanjanzi tas-soċjetà rikorrenti u għandhom għalhekk jiġu liberati mill-osservanza tal-ġudizzju.”

16. L-appellanti jissottomettu illi għalkemm jidher li l-intenzjoni tal-Ewwel Qorti kienet li tikkunsidra d-difiża tal-konvenuti li s-soċjetà GasanMamo m'għandhiex relazzjoni ġuridika ma' ebda mill-konvenuti kif stqarret hi stess li ser tagħmel, “għal xi raġuni l-istess Qorti kkunsidrat biss aspekk wieħed mill-argumenti li ġew sollevati f'dan ir-rigward” u cjoè illi ladarba Mekanika kienet tat “*discharge & subrogation form*” lil Elmo tad-danni kollha minnha sofferti u debitament riżarċiti minnha, allura GasanMamo ma kellha ebda bażi ta' azzjoni u ma setgħetx tingħatalha

“discharge & subrogation form” oħra. Jgħidu l-appellanti illi l-Ewwel Qorti injorat kompletament il-fatt li l-attriċi ressqet il-kawża odjerna *“fisem GasanMamo Insurance Limited biss u mhux qua surrogata, liema konsiderazzjoni huwa proprju s-sinsla taż-żewġ eċċezzjonijiet preliminari”*. Jisħqu illi l-Ewwel Qorti assumiet ħażin li GasanMamo istitwit il-kawża odjera bħala surrogata fid-drittijiet ta’ Mekanika.

17. Jissottomettu li għall-kuntrarju l-azzjoni attriċi *“mhix ibbażata fuq surroga iżda saret mis-soċjetà assikuratriċi f’isimha proprju għalkemm titratta dwar kawża għas-sejbien ta’ ħtija in segwitu għal inċident u kundanna għal ħlas tad-danni relattivi.”* Jgħidu li dan huwa rifless mhux biss fl-okkju tal-kawża kif intavolata minn GasanMamo iżda wkoll mill-premessi illi wasslu għat-talbiet attriċi b’mod partikolari premessa numru 17.

18. Jirreferu għal dak li qalet l-Ewwel Qorti illi *“permezz tal-kawża odjerna, s-soċjetà rikorrenti GasanMamo, abbażi tas-surroga lilha mogħtija mis-soċjetà Mekanika ... qiegħda titlob lill-Qorti tiddikjara lis-soċjetà Holden Development Limited responsabbli għad-danni sofferti mill-assikurat tagħha”* u jgħidu li dan huwa skorrett għaliex skonthom din mhix azzjoni *“abbażi tas-surroga”*.

19. Jgħidu li GasanMamo qatt ma setgħet tħallas b'surroga tad-drittijiet ta' Mekanika kontra Holden peress li meta GasanMamo effettwat il-pagament lil Elmo bħala l-kontribuzzjoni tagħha lejn dak li Elmo kienet ħallset lil Mekanika, Mekanika kienet diġà ssurrogat lil Elmo fil-jeddijiet kollha tagħha naxxenti mill-inċident meta ħallsitha s-somma ta' 'l fuq minn €200,000 ewro f'riżarċiment tad-danni. Jisħqu li ladarba l-allegata responsabbiltà' għall-akkadut titwieled mir-relazzjoni kontrattwali bejn Mekanika u Holden, u ladarba GasanMamo mhix parti minn dik ir-relazzjoni, allura hemm nieqes l-interess ġuridiku ta' GasanMamo sabiex tressaq din l-azzjoni f'isimha proprju.

20. Jgħidu li minn qari tas-sentenza l-Ewwel Qorti bl-ebda mod ma ndirizzat din l-eċċezzjoni ta' nuqqas ta' interess ġuridiku kif skonthom lanqas ikkonsidrat li GasanMamo qed titlob li jiġi enforzat ftehim li ma kinitx parti fih. Jisħqu illi l-Ewwel Qorti naqset milli tikkunsidra li GasanMamo ma setgħetx f'isimha tistitwixxi kawża fuq il-premessa li Holden "naqset milli tipprovdi post sigur u adegwat u għalhekk hija qiegħda fit-tort riżultanti min-nuqqas ta' responsabbiltà għall-ksur tal-obbligi kuntrattwali tagħha għall-ħsarat li ġraw", meta GasanMamo ma tiffigura bl-ebda mod f'dan il-kuntratt. Jissottomettu li dan possibbilment seħħ minħabba l-assunzjoni, skonthom żbaljata, li l-azzjoni odjerna hija msejsa fuq surroga. Jinsistu illi huwa prinċipju bażillari tal-liġi tal-assikurazzjoni li meta assiguratriċi teżercita l-jeddijiet tagħha ottenuti

b'surroga kontra terzi, din taġixxi f'isem l-assikurat tagħha għaliex l-azzjoni għad-danni tibqa' tal-assikurat u li l-assiguratriċi subrogata fil-jeddijiet tal-assikurat tagħha teħtieġ li jkun l-assikurat tagħha li jressaq l-azzjoni għaliex l-azzjoni tibqa' tal-assikurat u mhux tal-assiguratriċi surrogata fil-jeddijiet tal-assikurat.

21. L-appellata tilqa' għal dan l-aggravju billi tgħid illi l-interess ġuridiku ta' parti f'kawża ma jirriżultax mill-mod kif inhi indikata fl-okkju tal-kawża imma minn dak li jiġi pretiż mill-attriċi. Tgħid illi mhux minnu dak sottomess mill-appellanti li l-punt tat-tluq tal-interess ġuridiku ta' GasanMamo huwa l-ftehim bejn Mekanika u Holden.

22. Tisottometti illi l-interess ġuridiku tagħha jirriżulta mis-segwenti: (i) Elmo kienet dik li mexxiet u pproċessat il-*claim* u ħallset lil Mekanika u ħadet surroga kompluta favur tagħha; (ii) peress li Mekanika kienet koperta kemm minn polza ta' assikurazzjoni maħruġa minn Elmo kif ukoll minn polza maħruġa minn GasanMamo, kienet Elmo li wara li ħallset lil Mekanika talbet lil GasanMamo sabiex tħallasha ammont bħala '*contribution*' li skond l-appellata "huwa prinċipju addottat f'relazzjonijiet bejn żewġ kumpaniji ta' assikurazzjoni meta *claim* tkun koperta minn żewġ poloz". (iii) il-pagament ta' €97,192 li GasanMamo għamlet lil Elmo kien "a bażi ta' dan l-obbligu ta' *contribution*" kif kien ukoll il-baży għall-pagament ta' €22,832 li GasanMamo għamel lil Mekanika; (iv) "Illi billi

kienet obbligata li tagħmel dan, GasanMamo Insurance Limited ħallset is-sehem tagħha permezz ta' ċekk bil-kundizzjoni li tiġi emendata s-*subrogation from* li Elmo Insurance Limited kienet ottjeniet mingħand Mekanika Limited wara li ħallset lil Mekanika Limited il-kumpens dovut"; (v) Elmo sarrfet iċ-ċekk imma ma onoratx il-kundizzjoni marbut mal-ħlas u cjoè li temenda s-*subrogation form*.

23. Tgħid li GasanMamo, bħala l-kumpanija ta' assikurazzjoni li kellha tħallas somma flus lil soċjetà ta' assikurazzjoni oħra, Elmo, a bażi ta' tali *contribution*, skatta f'GasanMamo l-interess ġuridiku li tiġi kkumpensata tal-flus li ħarġet mingħand min kien responsabbli għall-ħsarat. Tinsisti għalhekk li għandha l-interess ġuridiku sabiex tistitwixxi l-kawża odjerna.

It-Tielet Aggravju - Applikazzjoni Skorretta tal-Prinċipju ta' Kontribuzzjoni bejn Soċjetajiet Assikurattivi.

24. Permezz tat-tielet aggravju l-appellanti jgħidu illi għalkemm il-kawża odjerna mhix imsejsa fuq surroga, l-Ewwel Qorti għaddiet sabiex tikkunsidra n-natura tas-surroga. Isemmu li Mekanika ma kinitx il-benefiċjarja tal-ħlas tas-somma da parti ta' GasanMamo lil Elmo u jinsistu li l-pagament effettwat minn GasanMamo ma jikwalifikax bħala indennizz lill-assikurat tagħha imma pagament minn kumpanija ta' assikurazzjoni lill-oħra "bil-prinċipju ta' kontribuzzjoni ta' indennizz". Jissottomettu li

kienet għalhekk żbaljata l-Ewwel Qorti meta rriteniet illi bil-pagament effettwat lil Elmo, GasanMamo ġiet surrogata fil-jeddijiet tad-danneġġjat; u dan għaliex il-pagament ma għamlitux lid-danneġġjat imma lil Elmo. Fi kwalunkwe każ, jgħidu li anke jekk kellna nikkunsidraw li kien hemm surroga favur GasanMamo, “l-azzjoni tagħha ġiet istitwita minnha f’isimha proprju u mhux kif surrogata kemm minn Mekkanika Limited u, wisq anqas, minn Elmo Insurance Limited”. Jinsistu l-appellanti li għalhekk kienet biss Elmo li daħlet fiż-żarbun ta’ Mekanika Limited u li għalhekk akkwistat id-drittijiet kollha tagħha u mhux GasanMamo. Jissottomettu illi GasanMamo kienet konsapevoli ta’ dan l-ostakolu tant illi talbet lil Elmo sabiex tirrevoka jew timmodifika s-surroga li kienet ngħatat lilha minn Mekanika. Jgħidu li l-konkluzjoni tal-Ewwel Qorti tfisser illi bil-ħlas li GasanMamo għamel lil Elmo *qua* kontribuzzjoni, Elmo tat is-setgħa lil GasanMamo sabiex tfittex lill-istess Elmo bħala assiguratriċi tal-allegat danneġġjant għall-istess ammont li ħallset. Jissottomettu illi tali raġunament huwa legalment insostenibbli.

25. Skont l-appellanti, ladarba l-kontribuzzjoni tista’ ssejtni biss bejn żewġ assiguratriċi u mhux bejn assigurat u assiguratriċi, il-kontribuzzjoni effettwa minn GasanMamo ma setgħatx tiġi kkunsidrata bħala pagament b’surroga lid-danneġġjat.

26. Jagħlqu dan l-aggravju billi jsostnu ili l-iskop tal-kontribuzzjoni bejn assikuraturi f'ċirkostanza ta' *double insurance* "m'hijiex sabiex (permezz ta' xi forma ta' surroga) isir l-irkupru tas-sehem sborsat bejniethom, iżda sabiex jintlaħaq element ta' ekwità bejn l-assikuraturi u jiġi evitat li jkun hemm assikuratur li ma jkunx ikkontribwixxa (u hemm igawdi minn arrikkiment indebitu) meta jkun hemm polza valida illi għandha wkoll tirrispondi".

27. GasanMamo tirrispondi għal dan it-tielet aggravju billi ssemmi illi sew il-prinċipju ta' kontribuzzjoni kif ukoll l-istitut tas-surroga huma msejsa fuq prinċipji ta' ekwità, sabiex jiġi evitat arrikkiment inġust. Tgħid li ladarba hija kkontribwit, evitat li tarrikkixxi lilha nnifisha indebitament u li mmedjetament u b'mod kontestwali imponiet fuq Elmo l-obbligu li temenda s-surroga u dan sabiex Elmo ma tkunx qed timpedixxi lil GasanMamo mid-dritt li tirkupra dak li hu dovut lilha mill-persuna responsabbli għall-inċident. Tgħid li fil-mument li Elmo aċċettat il-ħlas tal-kontribuzzjoni mingħand GasanMamo, Elmo tilfet id-drittijiet relativi għas-surroga kif ukoll l-interess ġuridiku sal-ammont imħallas minn GasanMamo liema drittijiet għaddew lil GasanMamo sal-ammont minnha mħallas. Tgħid li filwaqt li Elmo ħadet dak li riedet, u ċjoè l-kontribuzzjoni da parti ta' GasanMamo, imbagħad għamlet minn kollox sabiex twaqqafha milli tirkupra mingħand l-allegat danneġġjant id-danni minnha mħallsa.

Kunsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti tat-Tieni u tat-Tielet Aggravji.

28. Minn qari tas-sentenza appellata ma jirriżultax li l-Ewwel Qorti “naqset milli tikkunsidra” l-ewwel u t-tieni eċċezzjoni preliminari tagħhom”. Li għamlet l-Ewwel Qorti kien illi espressament iddikjarat illi qabel tikkunsidra u tiddeċiedi dawk l-eċċezzjonijiet preliminari, tikkunsidra jekk Holden kinitx responsabbli għall-akkadut. Wara li l-Ewwel Qorti sabet li responsabbli għad-danni li għalihom għamlu tajjeb sew GasanMamo kif ukoll Elmo, kienet unikament ta' Holden, għaddiet sabiex tikkunsidra jekk kienx hemm relazzjoni ġuridika bejn GasanMamo u l-konvenuti. Is-sejbien favur l-attriċi li kien hemm relazzjoni ġuridika bejn l-attriċi u l-konvenuti huwa konsoni ma' sejbien li hemm fl-attriċi il-leġittimazzjoni attiva meħtieġa sabiex tippromwovi l-kawża odjerna.

29. Qalet hekk fir-rigward l-Ewwel Qorti:

“63. Dana qiegħed jingħad, għax il-Qorti jidhrilha illi ma huwiex korrett l-argument tassocjetà Elmo Insurance Limited fejn tgħid illi s-soċjetà GasanMamo ma għandhiex dritt tirkupra lura s-somma ta' €120,024 mingħand is-soċjetà Holden Developments Limited, għaliex ma teżisti ebda relazzjoni ġuridika bejn l-istess GasanMamo u ssoċjetà Holden Developments Limited.

64. Din il-Qorti jidhrilha illi fil-mument illi s-soċjetà Elmo Insurance Limited għażlet illi tinvoka r-regoli tal-benefiċċju tal-kontribuzzjoni bejn l-assikuratriċi, hija kkonsentiet ukoll illi, la darba jsir ħlas lilha abbażi ta' tali kontribuzzjoni, l-assikuratriċi illi lilha tkun għamlet tali ħlas, fil-każ odjern GasanMamo, tiġi surrogata fid-drittijiet tagħha sallimitu tal-ħlas lilha mgħoddi.

65. Fil-każ odjern, jidher ċar u mhux ikkontestat illi s-soċjetà Elmo Insurance Limited irkuprat mingħand is-soċjetà GasanMamo is-somma ta' €97,192, u għalhekk, filmument illi hija rċeviet u aċċettat tali flejjes,

hija għaddiet lis-soċjetà GasanMamo iddritt tagħha illi tfittex lill-terzi, fil-każ odjern Holden Developments Limited, għallvalur tal-flus illi hija ġiet riżarċita għaliha – ossija €97,192.

66. Il-Qorti tirrileva illi l-fatt li s-soċjetà Elmo Insurance Limited qiegħda, għal raġunijiet illi hija biss taf, tirrifjuta illi tgħaddi d-drittijiet illi hija tgawdi, għal dak illi jirrigwarda l-ħlas li sar, lis-soċjetà GasanMamo, bl-ebda mod ma għandha titqies illi timpedixxi lis-soċjetà GasanMamo milli tfittex lis-soċjetà Holden Developments Limited għarriżarċiment tal-flejjes imħallsa minn GasanMamo.

67. Fil-mument illi s-soċjetà Elmo Insurance Limited għażlet illi taqsam mas-soċjetà GasanMamo parti mill-piż minnha soffert tad-danni, hija għażlet ukoll illi taqsam malistess soċjetà GasanMamo id-dritt ta' azzjoni u rivalza kontra s-soċjetà illi kkawżat tali danni – ossija s-soċjetà Holden Developments Limited.”

30. Huwa evidenti li l-Ewwel Qorti kkunsidrat li GasanMamo kellha l-interess ġuridiku li tistitwixxi l-kawża odjerna għaliex qieset li aġixxiet b'surroga tad-drittijiet ta' Mekanika meta ħallset il-kontribuzzjoni tagħha lil Elmo. Qieset għalhekk ukoll li b'effett ta' tali surroga nħolqot relazzjoni ġuridika mhux biss bejn GasanMamo u Elmo b'effett tal-ħlas imma wkoll relazzjoni ġuridika ma' Holden b'effett tas-surroga.

31. Kollox iħoll u jorbot dwar jekk għandiex mis-sewwa d-deċiżjoni tal-Ewwel Qorti li bil-ħlas minn GasanMamo tas-somma ta' €97,192 lil Elmo bħala l-kontribuzzjoni ta' sehemha mid-danni li Elmo ħallset lil Mekanika, ġietx GasanMamo surrogata fil-jeddijiet ta' Mekanika kontra Holden.

32. Elmo tikkontendi illi meta GasanMamo effetwat il-ħlas lilha ta' €97,192 ma setgħatx GasanMamo tiġi surrogata fil-jeddijiet ta' Mekanika kontra Holden, peress li Mekkanika kienet diġà ssurrogat lil Elmo fil-

jeddijiet kollha tagħha għad-danni wara l-pagament lilha tas-somma ta' €205,490.

Assigurazzjoni Doppja u s-Surroga.

33. Bħal kull kuntratt ieħor, il-kuntratt ta' assicurazzjoni huwa dikklinat bl-**artikolu 992 tal-Kodiċi Ċivili** li jiddefinixxi kuntratt bħala liġi bejn il-partijiet kontraenti, u li jobbliga mhux biss għal dak li jingħad fih iżda wkoll għall-konsegwenzi kollha li għib magħha l-obbligazzjoni skont ix-xorta tagħha, bl-ekwità, bl-użu u bil-liġi (**Art. 993, Kodiċi Ċivili**). (ara **Carmen Camilleri v. Middlesea Insurance plc** - Appell Inferjuri - 4 ta' Mejju, 2005).

34. Il-kuntratt ta' assicurazzjoni hu meqjus bħala kuntratt aleatorju, oneruż, bi prestazzjonijiet korrispettivi u għal żmien definti mibni fuq il-prinċipju ta' *uberrimae fidei*. Huwa kuntratt aleatorju peress li l-qliegħ jew it-telf, għaż-żewġ partijiet jew għal waħda minnhom, jiddependi minn ġrajja mhix żgura (**Art. 964, Kodiċi Ċivili**). L-assikurat u l-assikurazzjoni jistgħu jiftehmu li l-polza testendi l-kopertura fuq terzi persuni jew kategorija ta' terzi persuni kif jissemma fil-polza (**Art. 1000, Kodiċi Ċivili**).

35. It-terzi persuni msemmija fil-polza għandhom interess ġuridiku fil-kontenut ta' dik il-polza in kwantu bħala benefiċjarji tal-polza huma jista' jkollhom il-jedd li jirreklamaw dak li skont il-polza kien lilhom dovut, anke

jekk fil-persuna li fuq il-polza huwa l-assikurat prinċipali. Għalkemm jista' jkun dibattibbli kemm it-terz imsemmi fil-polza jista' jkollu azzjoni diretta kontra s-soċjetà assiguratriċi la darba t-terz ma jkunx ikkuntratta direttament magħha; mill-banda l-oħra nżamm illi hija possibbli azzjoni tax-xorta indiretta anke bl-applikazzjoni tal-prinċipju *debitor debitoris mei est meus debitor* jekk tirriżulta r-rabta tas-soċjetà assiguratriċi li tassigura lit-terz *ai termini* tal-polza (ara **Carmelo Camilleri et. v. John Preca et noe** - Appell Superjuri - 5 ta' Ottubru, 1998).

36. Huwa prinċipju ewlieni tad-dritt assikurattiv dwar l-indennità li l-assikurat danneġġjat b'event kopert b'polza ta' assigurazzjoni, għandu jitqiegħed f'qagħda ekonomika li kien ikun fiha li kieku l-event dannuż ma seħħx. Marbut sfiq ma' dan il-prinċipju, hemm il-prinċipju l-ieħor daqstant ieħor fundamentali illi l-assikurat ma jistax jistagħna bis-saħħa ta' polza ta' assikurazzjoni. Mod ieħor, assikurat ma jistax jagħmel qligħ mill-polza ta' assikurazzjoni fis-sens li ma jistax bl-indenniz jitqiegħed f'pożizzjoni aħjar milli kien ikun fiha li kieku l-event dannuż ma seħħ (ara **Robert Pace v. Gasan Mamo Insurance Agency Limited noe.** - Prim'Awla - 28 ta' Lulju, 2004). Huwa għalhekk li "che nel caso in cui un soggetto subisca un danno, e receva altresì un indennizzo assicurativo in relazione al medesimo pregiudizio (sulla base di un contratto in precedenza stipulato dal danneggiato), il danneggiato non può pretendere dal terzo responsabile e dall'assicuratore degli indennizzi che superino nel totale

i danni che il suo patrimonio ha subito (c.d. *compensatio lucri cum damno*)”¹

37. Il-poloż mertu tal-kawża odjerna huma tax-xorta kontra d-danni li jista' jsofri l-assikurat. Il-ħlas da parti ta' kumpanija ta' assigurazzjoni lid-danneġjat jista' jagħti lok għas-surroga, dak li komunement b'mod figurattiv jiġi deskritt bħala li *tilbes iż-żarbun tad-danneġjat*!. Is-surroga hija forma ta' suċċessjoni fid-dritt tal-kreditur però fl-istess ħin hija xorta ta' anomalija peress li s-soltu l-pagament iġib l-estinzjoni tal-kreditu. Huwa għalhekk illi l-pagament li ma joqtolx il-kreditu huwa regolat taħt l-istitut tas-surroga. Surroga bil-volontà tal-kreditur hija msejġha wkoll surroga bi kwittanza minħabba li tavvera ruħha mal-pagament. Ma hemmx surroga jekk ma ssejnhx kontemporanjament mal-pagament għaliex inkella l-pagament joqtol il-kreditu u ma jkunx possibbli aktar li ssejh is-suċċessjoni tal-kreditu b'surroga. L-interess tal-assigurazzjoni huwa l-interess għar-riżarċiment tad-danni. Jeħtieġ interess dirett u mhux wieħed maħluq artifiċjalment għaliex inkella l-kuntratt jiddegenera f'imħatra. L-assigurazzjoni li tħallas id-danni lill-assikurat tagħha hija surrogata fil-jeddijiet tad-danneġġjat sa massimu tad-danni minnha mħallsa kontra d-danneġġant. ²

¹ **Torrente e Schlesinger, Manuale di Diritto Privato**, §413, Giuffrè', 6th Edit. 2023

² **Trabucchi, Istituzioni di Diritto Civile**, §311, §392, CEDAM, 50th Edit. 2022

38. Hija liġi li min iħallas id-dejn ta' wieħed ieħor ma jidh'olx fil-jeddijiet tal-kreditur, ħlief bis-saħħa ta' konvenzjoni, jew b'dispożizzjoni tal-liġi. **(Artikolu 1164, Kodiċi Ċivili)**. Il-Kodiċi Ċivili Taljan jipprovdi illi taħt it-titolu “Diritto di Surrogazione dell' Assicuratore” – “L' assicuratore che ha pagato l'indennita' e' surrogato, fino alla concorrenza dell' ammontare di essa, nei diritti dell' assicurato verso I terzi responsabilit” (Art. 1916, *Codice Civile Italiano*). Artikolu ġenerali simili ma jinstabx fil-liġi tagħna; għalkemm is-surroga wara ħlas minn assigurazzjoni hi kontemplata f'ċerti każijiet limitati bħalma nsibu fl-**Ordinanza dwar l-Assigurazzjoni ta' Vetturi bil-Mutur għar-Riskji ta' Terzi Persuni - Kap. 104**)³

39. Min iħallas id-dejn lill-kreditur jidh'ol fil-jeddijiet tal-kreditur b'konvenzjoni - (i) meta l-kreditur idaħħal floku l-persuna li mingħandha jieħu l-ħlas fil-jeddijiet tiegħu kollha kontra d-debitur, basta li din is-surroga ssir espressament u flimkien mal-ħlas, u (ii) meta d-debitur jieħu b'self somma ta' flus biex iħallas dejnu, u biex idaħħal lil min jisilfu fil-jeddijiet tal-kreditur. Iżda sabiex din is-surroga tkun tiswa hu meħtieġ - (a) illi s-self u r-riċevuta jsiru b'att pubbliku, (b) li fl-att tas-self jiġi ddikjarat li s-somma ġiet meħuda b'self sabiex jithallas id-dejn, u (c) illi fir-riċevuta

³ Art. 9C (7): “Jekk assigurat awtorizzat f'Malta jkun ħareġ il-polza tal-assigurazzjoni dwar l-użu tal-vettura bil-mutur li tkun ikkaġunat l-aċċident fil-każijiet imsemmija fl-artikolu 9B(1), il-korp li jagħti kumpens fl-Istat ta' residenza imsemmi tal-parti offiża li jkun ikkumpensa lill-parti offiża għandu jkollu jedd jitlob għar-rimborż tad-danni tal-ammont imħallas bħala kumpens mill-korp li jagħti kumpens f'Malta, f'liema każ dan l-aħħar korp jiġi **surrogat** għall-parti offiża fil-jeddijiet tagħha kontra l-persuna li tkun ikkaġunat l-aċċident jew l-assigurat awtorizzat sakemm il-korp li jagħti kumpens fl-Istat ta' residenza imsemmi tal-parti offiża jkun ipprovda kumpens għat-telf jew il-feriment imġarrab”

jiġi ddikjarat li l-ħlas sar bil-flus maħruġa għaldaqshekk mill-kreditur il-ġdid. (**Art. 1165, Kodiċi Ċivili**).

40. Mill-banda l-oħra, s-surroga isseħħ b'dispożizzjoni tal-liġi, '*ipso iure*', fost l-oħrajn favur dak li kien obligat ma' oħrajn jew għal oħrajn għall-ħlas tad-dejn u kellu interess iħallsu. (**Art. 1166 (ċ), Kodiċi Ċivili**).

Kif inżamm dwar dan is-sub-inċiż fis-sentenza **Fogg Insurance Agencies Limited noe. v. Priscilla Briffa** mogħtija mill-Qorti tal-Appell (sede Inferjuri) fl-20 ta' Ottubru, 2004:

“Huwa sewwa magħruf u ben konoxxut illi meta l-assigurazzjoni tħalas lill-assigurat tagħha taħt il-polza din tiġi surrogata fid-drittijiet ta' l-assigurat tagħha, ad eċċezzjoni ta' dak li hu “excess payment” li l-istess assigurat jikkontribwixxi u jeroga minn butu. Il-ħlas hekk magħmul mill-assigurazzjoni jikkonċerna “*stricto jure*” r-rapport ma' l-assigurat tagħha emanenti mill-kuntratt ta' l-assigurazzjoni u l-polza. Lit-terz dan il-ħlas jinteressah biss limitatament biex ikun jaf illi f'każ li jiġi kkundannat jirriżarċixxi d-danni hu jkun meħlus mill-obbligazzjoni tiegħu fil-każ li l-ħlas jagħmlu lill-assigurazzjoni minflok lill-assigurat li miegħu t-terz ikun obligat, jew kontrattwalment jew “*ex delicto*”. L-artikolu 1166 (ċ) tal-Kodiċi Ċivili jipprovdi li s-surroga ssir “*ipso jure*” favur “dak li kien obligat ma' oħrajn jew għal oħrajn għall-ħlas tad-dejn u kellu interess iħallsu” Ara Vol. LXXIX P II p 559). Għalhekk bil-fatt stess tal-ħlas saret is-surrogazzjoni legali.”

41. Event dannuż futur jista' jkun kopert minn żewġ jew aktar poloz ta' assikurazzjoni maħruġa minn daqstant ieħor kumpaniji ta' assikurazzjoni għall-istess żmien mingħajr ma jkun hemm ftehim bejn dawk il-kumpaniji. Tali kopertura tissejjaħ ***assigurazzjoni kumulativa*** jew ***plurima*** u tavvera ruħha obbligazzjoni solidali.

42. Meta mill-banda l-oħra jekk l-assigurazzjoni għall-istess riskju ssir minn diversi kumpaniji ta' assikurazzjoni bi ftehim bejniethom, tissejjaħ **ko-assigurazzjoni** u normalment ma jkunx hemm obbligazzjoni solidali bejniethom.

43. Fl-assigurazzjoni kumulativa jew plurima, min mill-kumpaniji tal-assigurazzjoni tkun ħallset id-danni għandha jedd ta' rivalza kontra l-kumpaniji l-oħra b'mod proporzjonali b'applikazzjoni tal-**prinċipju ta' kontribuzzjoni bejn is-soċjetajiet ta' assigurazzjoni**.

44. Il-vertenza bejn l-appellanti u l-appellata tirrigwarda l-effetti tal-ħlas da parti ta' kumpanija ta' assigurazzjoni lill-kumpanija ta' assigurazzjoni oħra b'applikazzjoni tal-prinċipju ta' kontribuzzjoni. Gasan Mamo tikkontendi illi mal-ħlas li hija effettwat lil Elmo ġiet surrogata fid-drittijiet ta' Mekanika kontra min ikkaġunalha d-danni. Elmo u Holden jikkontendu illi ma seħħet l-ebda surroga favur GasanMamo peress li s-surroga kienet ġia ġiet mogħtija minn Mekanika favur Elmo mal-ħlas tas-somma ta' €205,490 u li fi kwalunkwe każ il-ħlas ma sarx lill-assikurat.

45. L-Ewwel Qorti ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenuti appellanti fejn eċċepew li GasanMamo ma għandiex l-interess ġuridiku meħtieġ sabiex tippromwovi l-azzjoni odjerna.

46. In tema legali nżamm fis-sentenza spiss ċitata **Emilio Persiano v. Il-Kummissarju tal-Pulizija fil-kwalità tiegħu bħala Uffiċċjali Prinċipali tal-Immigrazzjoni** mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fit-18 ta' Jannar, 2001 (mhux appellata):

“Illi għal bosta snin il-Qrati tagħna fissru li l-elementi mehtiega biex isawru l-interess tal-attur f'kawza huma tlieta, u jigifieri li l-interess irid ikun guridiku, li l-interess irid ikun dirett u personali u li dak l-interess ikun attwali. B'tal-ewwel, wiehed jifhem li dak l-interess għandu jkollu mqar iz-zerriegħa ta' l-esistenza ta' jedd u l-htiega li tilqa' għal kull attentat ta' ksur tiegħu minn haddiehor. Dan l-interess m'hemmx għalfejn ikun jissarraff fi flus jew f'valur ekonomiku [ara, per eżempju, Qorti tal-Appell fil-kawza fl-ismijiet Falzon Sant Manduca vs Weale, maqtugħa fid-**9 ta' Jannar, 1959**, Kollezz: Vol: **XLIII.i.1**];

Illi minbarra dawn l-elementi, gie mfisser ukoll li biex wiehed ikollu interess li jiftah kawza, dak l-interess (jew ahjar, il- motiv) tat-talba għandu jkun konkret u jesisti fil-konfront ta' dak li kontra tiegħu t-talba ssir [ara, per eżempju, sentenza ta' din il-Qorti (PASP) mogħtija fit-**13 ta' Marzu, 1992**, fil-kawza fl-ismijiet Francis Tonna vs Vincent Grixti, Kollez. Volum: **LXXVI.iii.592**]”.

47. Meta Elmo ħallset lil Mekanika, ottjeniet “**Discharge and Subrogation Form**” datata l-4 ta' Lulju, 2018⁴ fejn Mekanika Limited, li ma hiex parti f'din il-kawża, iffirmat dikjarazzjoni favur Elmo Insurance Limited li taqra kif ġej:

“I/ew the undersigned hereby declare and agree to accept the sum of euro 133,545.00 (One Hundred Thirty-Three Thousand Five Hundred Fourty Five Euro) in full and final payment in connection with my/our claim in connection with the damages sustained to lift equipment and accessories following water ingress at the premises situate and known as The Ramla Bay Hotel, Marfa, l/o Mellieha on or about the 8th March 2017.

This amount is net of the amount of euro 71,9454.19 already paid in the form of an interim Payment and net of the euro 22,832.00 representing the 10% applicable policy excess.

⁴ Fol. 61

I/we hereby acknowledge that by virtue of these payments Underwriters concerned will be subrogated to all my/our rights and remedies in and in respect of the property insured as provided by the law governing this contract of insurance.

I/we also record that following payment, you have the authority to use my/our name(s) to the extent necessary effectively to exercise all or any such rights and remedies; that I/we shall furnish you with any assistance you may reasonably require of me/us when exercising such rights and remedies on the understanding that you will indemnify /us against any liability for costs charges and expenses arising in connection with any proceedings which you may take in my/our name(s) in the exercise of such rights and remedies.”

48. L-atti juru illi meta GasanMamo ntavolat il-kawża odjerna hija kienet qed tistrieħ fuq il-possibilità li l-Ewwel Qorti tilqala’ t-tielet talba fejn b’mod xi ftit jew wisq ġeneriku talbet lill-Qorti “tagħti kull ordni u provvidiment fil-konfront tal-Elmo li jista’ jkun neċessarju u dan konsegwentement għal premess u għall-ħlasijiet magħmula mill-esponenti kif fuq ingħad”. Talba din li l-Ewwel Qorti astjeniet milli tikkunsidra u tiddeċiedi tant lil GasanMamo ilmentat li t-tielet talba tagħha ma ġietx deċiża u għaddiet sabiex tintavola appell inċidentali. Skont ma jirriżulta mis-sottomissjonijiet ta’ GasanMamo, permezz tat-tielet talba kienet qed titlob li l-Ewwel Qorti tordna li ssir korrezzjoni fid-*discharge and subrogation form* tal-4 ta’ Lulju 2018 ta’ bejn Mekanika u Elmo.

49. Jekk dak kien li qed titlob GasanMamo permezz tat-tielet talba, tali talba hija manifestament insostenibbli peress li dak id-dokument huwa dikjarazzjoni ffirmata minn Mekanika li lanqas hi parti f’dawn il-proċeduri. GasanMamo ma spjegatx kif setgħat l-Ewwel Qorti tordna lil Elmo

teffettwa korrezzjoni ta' dokument li għalkemm hija beneficijarja tiegħu, mhux minnha ffirmat.

50. Dan qed jingħad għall-kompletezza; għaliex fil-verità, jekk l-attriċi ħasset li l-Ewwel Qorti naqset mili tiddeċiedi xi talba minn tagħha, irrimedju fir-rigward ma kienx appell imma talba lill-Ewwel Qorti b'applikazzjoni tal-**Artikolu 235 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili**.

51. GasanMamo stitwit il-kawża odjerna primarjament kontra Holden filwaqt li ħarrket lil Elmo "għal kull interess li jista' jkollha". Fl-att promotur, la fil-premessi u wisq anqas fit-talbiet attriċi, GasanMamo fl-ebda mument ma semmiet li hija ġiet surrogata fil-jeddijiet ta' Mekanika. Issemmi biss li hija ħallset lil Elmo sabiex tonora "l-obbligu tagħha ta' uberrimae fidei" u li konsegwentement kienet qed tippretendi li fuq "l-istess prinċipju ta' uberrimae fidei tpoġġi lil Elmo jekk mhux wkoll lil Hoden bl-istess dover li ... jirrikonoxxu d-drittijiet tagħha ta' rivalza..."

52. Il-kliem adoperat mill-attriċi fl-att promotur juri illi l-azzjoni attriċi aktar hija msejsa fuq ir-relazzjoni ta' bejn kumpanija ta' assigurazzjoni u oħra milli fuq surroga bejn l-assikurat u l-assikuratriċi.

53. Jirriżulta mill-atti pprezentati minn Elmo, u mhux minn GasanMamo, illi din tal-aħħar kienet talbet u ottjeniet mingħand Mekanika “*Dischage & Subrogation Form*” datata 19 ta’ Ġunju, 2019, kważi sena wara li Elmo kienet ġia ottjeniet is-surroga sħiħa mingħand Mekanika. Tant GasanMamo kienet konsapevoli li b’dik id-dikjarazzjoni ma ottjenitx surroga mingħand Mekanika, li lanqas biss semmietha fil-premessi u lanqas ipprezentat kopja tagħha.

54. Għalkemm fil-premessi GasanMamo ma semmietx li hija ġiet surrogata fil-jeddijiet ta’ Mekanika, fil-kors tal-ġbir tal-provi ressqet il-pretensjoni li hija kienet hekk surrogata bl-argument illi l-pagament li hija għamlet lil Elmo kien kondizzjonat li tiġi korretta s-surroga ffirmata minn Mekanika fis-sena 2018. L-azzjoni odjerna mhix però kawża sabiex tirkupra lura mingħand Elmo pagament b’kundizzjoni riżoluttiva; imma azzjoni kontra d-danneġjant sabiex tirkupra mingħandu l-kontribuzzjoni li hija ħallset lil Elmo.

55. Il-ġurisprudenza nostrana ma jidhirx li kellha okkażjoni li tikkunsidra jekk ħlas ta’ kontribuzzjoni minn assigurazzjoni lil oħra hux ekwivalenti għall-ħlas b’surroga. Riċerka fil-ġurisprudenza estera turi sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell ta’ Kalifornia fil-31 ta’ Lulju, 1998 fl-ismijiet

Fireman's Fund Ins. Co. v. Maryland Casualty Co. (1998) fejn tali distinzjoni ġiet ikkunsidrata⁵.

“Subrogation is defined as the substitution of another person in place of the creditor or claimant to whose rights he or she succeeds in relation to the debt or claim. By undertaking to indemnify or pay the principal debtor's obligation to the creditor or claimant, the ‘subrogee’ is equitably *subrogated* to the claimant (or ‘subrogor’), and succeeds to the subrogor's rights against the obligor. In the case of insurance, subrogation takes the form of an insurer's right to be put in the position of the insured in order to pursue recovery from third parties legally responsible to the insured for a loss which the insurer has both insured and paid.

[...]

“The right of subrogation is purely derivative. An insurer entitled to subrogation is in the same position as an assignee of the insured's claim, and succeeds only to the rights of the insured. The subrogated insurer is said to ‘stand in the shoes’ of its insured, because it has no greater rights than the insured and is subject to the same defenses assertable against the insured. Thus, an insurer cannot acquire by subrogation anything to which the insured has no rights, and may claim no rights which the insured does not have.

[...]

Equitable contribution is entirely different. It is the right to recover, not from the party *primarily* liable for the loss, but from a co-obligor who *shares* such liability with the party seeking contribution. In the insurance context, the right to contribution arises when several insurers are obligated to indemnify or defend the same loss or claim, and one insurer has paid more than its share of the loss or defended the action without any participation by the others. Where multiple insurance carriers insure the same insured and cover the same risk, each insurer has independent standing to assert a cause of action against its coinsurers for equitable contribution when it has undertaken the defense or indemnification of the common insured. Equitable contribution permits reimbursement to the insurer that paid on the loss for the excess it paid over its proportionate share of the obligation, on the theory that the debt it paid was *equally* and *concurrently* owed by the other insurers and should be shared by them pro rata in proportion to their respective coverage of the risk. The purpose of this rule of equity is to accomplish substantial justice by equalizing the common burden shared by coinsurers, and to prevent one insurer from profiting at the expense of others.

⁵ 65 Cal.App.4th, 77 Cal.Rptr.2d 296(*Fireman's Fund*)

This right of equitable contribution belongs to each insurer individually. It is not based on any right of subrogation to the rights of the insured, and is not equivalent to ‘ “standing in the shoes” ’ of the insured. Instead, the reciprocal contribution rights of coinsurers who insure the same risk are based on the equitable principle that the burden of indemnifying or defending the insured with whom each has independently contracted should be borne by all the insurance carriers together, with the loss equitably distributed among those who share liability for it. [...] ‘As a matter of equity, insurers of the “same risk” may sue each other for contribution. This right is not a matter of contract, but flows “ ‘from equitable principles designed to accomplish ultimate justice in the bearing of a specific burden.’ ” The idea is that the insurers are “equally bound,” so therefore they “all should contribute to the payment.” [Quoting *Herrick Corp. v. Canadian Ins. Co.*, *supra*, 29 Cal.App.4th at p. 759, 34 Cal.Rptr.2d 844.]”

56. Taht dan l-aggravju l-appellanti jinsistu li l-flus li għaddew minn GasanMamo lil Elmo huma a baži tal-prinċipju ta’ kontribuzzjoni u li għalhekk is-soċjetà Mekanika Ltd ma kinitx il-benefiċċjarja. Jinsistu li l-Ewwel Qorti kienet skorretta meta qieset li d-dritt għar-rivalza kien bis-saħħa tas-surroga, meta l-azzjoni ġiet intavolata mis-soċjetà appellata f’isimha proprju u mhux kif surrogata.

57. Taht dan l-aggravju jeħtieġ jiġi determinat jekk l-Ewwel Qorti kinitx korretta meta żammet li bil-ħlas tal-kontribuzzjoni minn GasanMamo lil Elmo, akkwistatx b’surroga parti mill-jeddijiet ta’ Mekanika kontra Holden. Il-ġurisprudenza lokali f’dan ir-rigward hija prattikament ineżistenti.

58. Din il-Qorti tqis illi mal-pagament ta’ kontribuzzjoni li GasanMamo effettwat lil Elmo ma avveratx ruħha surroga għal diversi raġunijiet:

- (i) Mekanika ma setgħatx tgħaddi l-jeddijiet tagħha lil GasanMamo għaliex kienet ġia għaddiethom kollha lil Elmo;
- (ii) GasanMamo ma ħallsitx id-danni kollha li għalihom kienet intitolata Mekanika, u għalhekk ma setgħatx tidhol fiż-żarbun tagħha. Is-surroga jew hi kompleta jew ma tiffigurax;
- (iii) Il-pagament li GasanMamo effetwat lil Elmo kien sabiex tħallas lill-assikurattriċi oħra l-kontribuzzjoni tagħha u mhux bħala indennizz lill-assikurat;
- (iv) Kienet Elmo li ħallset l-ammont sħiħ lill-assikurat u li b'konsegwenza ottjeniet il-jedd tas-surroga liema jedd ma baqax aktar fil-poter ta' Mekanika.

59. Sabiex ikun ġie kkunsidrat kolloxx, GasanMamo ma tat l-ebda spjegazzjoni jew ġustifikazzjoni għaliex fit-trattativi ma' Elmo ma assiguratx ruħha qabel ma effetwat il-pagament tal-kontribuzzjoni li qabel xejn titħassar is-surroga li kienet favur Elmo waħedha sabiex issir oħra favur tagħhom it-tnejn.

60. Dan qed jingħad anke fid-dawl tal-prinċipju fundamentali ieħor fid-dritt tal-assigurazzjoni, illi l-assikurat ma għandu jagħmel xejn li jippreġudika l-jeddijiet tal-kumpanija li tkun assumiet ir-riskji tal-assikurat.

61. Rilevanti sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell (Western Australia) fis-6 ta' Frar 2009 fl-ismijiet **Speno Rail Maintenance Australia PTY Ltd vs Metals & Minterals Insurance PTE Ltd** [2009] WASCA 31⁶ fejn wara li analizzat fiex tikkostitwixxi s-surroga, għaddiet sabiex qieset it-talba tas-soċjetà MMI li jekk tinsab "*obliged to pay contribution to Zurich, it was entitled to rights said to be held by Hamersley against Speno, to the extent of MMI's obligation to contribute (the MMI Subrogation Action)*". Il-Qorti Awstraljana għamlet is-segweni konsiderazzjonijiet:

"Ground 7: Does MMI have a right of subrogation?"

[...]

179. Ground 7 raises a question of general principle. Where there is double insurance, and insurer one indemnifies the insured and insurer two subsequently pays contribution to the first insurer, is insurer two entitled to be subrogated to the insured's rights against a third party?

180. Counsel did not refer the court to any authorities which consider that specific question. My research has not revealed any cases directed specifically to that question.

[...]

209. At least three possible impediments may be identified to an affirmative answer to that question. First, the contributing co-insurer (MMI) has not paid the full indemnity under its policy of insurance. Secondly, payment by the contributing co-insurer was not made to the insured in satisfaction of the indemnity, but to the contributing insurer, by way of contribution. Thirdly, the indemnifying insurer (Zurich) paid the full amount of the indemnity and thereby itself obtained a right of subrogation.

210. As was submitted by MMI, it would, in the abstract, be possible to fashion the principles of subrogation in a way that overcame these apparent difficulties. Subrogation could be permitted pro tanto to the

⁶ <https://jade.io/article/89238>

extent of the payment of contribution. The contribution made by the contributing co-insurer could be treated as the equivalent of a payment to the insured under the insurance policy. The two insurers could each be given rights of subrogation, to the extent of their respective contributions, to be enjoyed jointly. (Some practical problems as to how that would work may arise, although, to my mind, such problems would not, of themselves, be decisive.)

211. However, for the reasons that follow, I am not persuaded that the doctrine of subrogation permits, or should be extended so as to permit, subrogation by an insurer who makes a payment of a contribution to another insurer when the other insurer has indemnified the insured. Rather, in my opinion, the insured who indemnifies has the exclusive right of subrogation in a case of double insurance.

212. MMI submits that there is authority that where there has been a partial indemnity the insurer is able to pursue, pro tanto, a claim by subrogation.

[...]

223. If the ability to exercise a right of subrogation is in the circumstances of particular importance to an insurer, it is open to that insurer, at least when it knows there is double insurance, to pay on the indemnity early so as to obtain the right of subrogation.

224. The extension of a right of subrogation to a contributing co-insurer cannot be justified by the core purpose of the doctrine - the avoidance of double recovery by the insured. That purpose is achieved by the right of subrogation held by the insurer who indemnified. It would not be advanced by also giving a right of subrogation to a co-insurer who subsequently paid contribution to the indemnifying insurer.

225. The notion of subrogation as a corollary of indemnity explains the essential requirement of full indemnification by an insurer before the right of subrogation can be exercised. It does not support the extension of the right to the contributing co-insurer.

226. For these reasons, in my opinion payment of a contribution will not give MMI a right of subrogation. Accordingly, I would uphold ground 7."

62. L-incident seħħ fit-8 ta' Marzu, 2017. Elmo ħallset b'surroga lil Mekanika aktar minn sena u erba' xhur wara. Sew Elmo kif ukoll GasanMamo kienu jafu mill-bidunett illi huma kellhom l-istess assikurat

għall-istess riskju. Huwa inspjegabbli kif matul sittax-il xahar GasanMamo ma ħaditx ħsieb li tissalvagwardja l-interess tagħha aktar u aktar meta kienet qed tippretendi li għall-akkadut kien responsabbli mhux l-assikurat tagħha imma l-assikurat ta' Elmo. Huwa inspjegabbli wkoll kif GasanMamo ħallset lil Elmo €97,192 fl-istess nifs li kienet qed tippretendi mingħandha l-istess ammont. Bil-fatt li l-pagament ikkundizzjonatu li tottjeni surroga billi titħassar dik ġia eżistenti u tiġi sostitwita; ma jista' bl-ebda mod jiġi kkunsidrat li seħħet dik is-surroga pretiża minn GasanMamo. Kif ġia kkusidrajna qabel, l-azzjoni promossa minn GasanMamo mhix sabiex tieġu lura l-kontribuzzjoni kundizzjonata li kienet effettwat; imma azzjoni għad-danni kontrattwali li sofriet Mekanika allegatament tort ta' Holden.

63. Issib għalhekk dan l-aggravju fondat fis-sens illi s-soċjetà attriċi ma seħħilhiex turi li għandha l-interess ġuridiku meħtieġ sabiex tistitwixxi l-kawża odjerna għad-danni kuntrattwali b'surrogata fil-jeddijiet ta' Mekanika.

64. Peress li l-akkoljiment ta' dan l-aggravju ser iwassal għat-tħassir tas-sentenza appellata u għall-akkoljiment tal-ewwel eċċezzjoni tal-konvenuti; mhux meħtieġ li jiġu kkunsidrati ulterjorment la l-kumplament tal-aggravji tal-appellanti u lanqas l-appell inċidentali.

Deċiżjoni;

Għaldaqstant, għar-raġunijiet fuq imsemmija, din il-Qorti,

1. **Tilqa'** l-appell ewlieni tal-konvenuti Holden Development Company Limited u Elmo Insurance Limited;
2. **Tiċħad** l-appell incidentali tas-soċjetà attriċi GasanMamo Insurance Limited;
3. **Thassar** is-sentenza tal-Qorti Ċivili, Prim' Awla, fl-ismijiet premessi, mogħtija fis-26 ta' Marzu, 2024;
4. **Tilqa'** l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenuti, tiddikjara illi s-soċjetà attriċi GasanMamo Insurance Limited m'għandhiex l-interess ġuridiku meħtieġ sabiex tressaq 'il quddiem l-azzjoni attriċi;
5. **Tillibera** għalhekk lill-konvenuti mill-osservanza tal-ġudizzju;
6. **Bl-ispejjeż** taż-żewġ Istanzi kontra s-soċjetà attriċi GasanMamo Insurance Limited.

Mark Chetcuti
Prim Imħallef

Robert G. Mangion
Imħallef

Grazio Mercieca
Imħallef

Deputat Reġistratur
jb